

Kształcenie słuchu dla szkół muzycznych I stopnia

- *TRÓJDZWIĘK DUROWY* - zbudowany jest z tercji wielkiej i małej.
- *TRÓJDZWIĘK MOLLOWY* - zbudowany jest z tercji małej i wielkiej.
- *TRÓJDZWIĘK ZWIĘKSZONY* - zbudowany jest z dwóch tercji wielkich (trójdźwięk zwiększony).
- *TRÓJDZWIĘK ZMNIEJSZONY* - zbudowany jest z dwóch tercji małych (trójdźwięk zmniejszony).

RODZAJ TRÓJDZWIĘKU ZALEŻY OD WIELKOŚCI TERCJI I ROZMIESZCZENIA TYCH TERCJI W ZWIĄZKU DO SIEBIE.

- *TRÓJDZWIĘK OPARTY NA TERCJI* - zaczyna się od trzeciego stopnia gamy; zbudowany jest z tercji oraz z kwarty (tzw. sekstowy).
- *TRÓJDZWIĘK OPARTY NA KWINCIE* - zaczyna się na piątym stopniu gamy; zbudowany jest z kwarty i tercji (tzw. kwartsekstowy).
- *INTERWAŁY ZŁOŻONE* - są to interwały składające się z oktawy i jeszcze z innego interwału prostego (np. nona = oktawa + sekunda).

Nona = oktawa + sekunda (wielka i mała)

Decyma = oktawa + tercja (mała i wielka)

Undecyma = oktawa + kwarta (czysta)

Duodecyma = oktawa + kwinta (czysta)

Tercdecima = oktawa + seksta (wielka i mała)

Kwartdecima = oktawa + septyma (wielka i mała)

Kwintdecima = oktawa + oktawa (czysta)

DOMINANTA SEPTYMOWA

Dominanta septymowa to czterodźwięk zbudowany z trójdźwięku dominantowego oraz dodanej jeszcze jednej tercji. Skrajne dźwięki D7 są oddalone o septymę.

PRZEWROTY D7

1. kwintsektowy (D3)
2. terckwartowy (D5)
3. sekundowy (D7)

GAMY Z KRZYŻYKAMI DUROWE - MOLOWE DO CZTERECH ZNAKÓW

- C-dur = a-moll (0)
- G-dur = e-moll (1)
- D-dur = h-moll (2)
- A-dur = fis-moll (3)
- E-dur = cis-moll (4)

GAMY Z BEMOLAMI DUROWE - MOLOWE DO CZTERECH ZNAKÓW

- F-dur = d-moll (1)
- B-dur = g-moll (2)
- Es-dur = c-moll (3)
- As-dur = f-moll (4)

INTERWAŁY PROSTE

Pryma (1) – są to te same dźwięki.

Sekunda (2) – sekunda wielka zawiera 2 półtony; sekunda mała zawiera 1 półton; sekunda zwiększona 3 półtony.

Tercja (3) – tercja wielka 4 półtony; tercja mała 3 półtony.

Kwarta (4) – kwarta czysta 5 półtonów; kwarta zwiększona 6 półtonów.

Kwinta (5) – kwinta czysta 7 półtonów; kwinta zmniejszona 6 półtonów.

Seksta (6) – seksta wielka 9 półtonów; seksta mała 8 półtonów.

Septyma (7) – septyma wielka 11 półtonów; septyma mała 10 półtonów.

Oktawa (8) – oktawa czysta 12 półtonów.

BUDOWA GAMY

Elementy omówione w programie:

1. półtony
2. trójdźwięki i ich przewroty w tonice, subdominancie i dominancie; przewroty i D7
3. interwały zwiększone
4. pisanie toniki

Gamy z krzyżykami oddalone są od siebie o kwintę w górę; gamy z bemolami oddalone są od siebie o kwintę w dół.

Cele kształcenia:

1. znajomość interwałów i ich budowy (1-8, od prymy do oktawy)
2. budowa gam do czterech znaków
3. dyktanda rytmiczne i melodyczne

ZASADY

Półton - jest to najmniejsza odległość między dźwiękami w instrumentach o ustroju równomiernie temperowanym.

Półton diatoniczny - zawarty jest między sąsiednimi stopniami; w praktyce tworzy interwał mały (np. e-f).

Półton chromatyczny - powstaje przez podwyższenie lub obniżenie tego samego dźwięku; tworzy interwał zwiększony (pryma zwiększona).

Jeżeli w danym interwale przeniesiemy dolny dźwięk o oktawę wyżej pozostawiając wyższy w tym samym miejscu, lub górny przeniesiemy o oktawę niżej pozostawiając dolny w tym samym miejscu, otrzymamy przewrót interwału. Suma stopni interwału i jego przewrotu wynosi 9 (np. 3 + 6).

OKTAWY

Subkontra: A-H (dwie kreski), kontra: A-H (jedna kreska), wielka: A-H, mała: a-h, razkreslna: a1-h1, dwukreslna: a2-h2, trzykreslna: a3-h3, czterokreslna: a4-h4, pięciokreslna: a5-h5.

Znak repetycji jest znakiem powtórzenia części utworu. Jeżeli powtórzenie rozpoczyna się od początku utworu, znak repetycji stawia się na końcu odcinka; w przypadku różnego zakończenia stosuje się tzw. volty. Fragment mieszczący się w volcie 1 opuszczamy przy powtórzeniu i wykonujemy tylko voltę 2.

D.C. al fine – da capo al fine (od początku do znaku fine).

TEMPO I AGOGIKA

Agogika zajmuje się prowadzeniem, kierowaniem i wszystkimi zjawiskami dotyczącymi tempa.

1) wolne

- Largo – szeroko, bardzo powoli
- Laghetto – szybciej niż Largo
- Lento – powoli
- Adagio
- Grave – poważnie, ciężko

2) umiarkowane

- Andante – zwolna, w ruchu spacerowym
- Andantino – żywiej niż Andante
- Moderato – umiarkowanie
- Allegretto – dość żywe

3) szybkie

- Allegro – prędko, wesoło
- Vivo – żywo
- Presto – szybko
- Feroce (lub felice) – lotnie, lekko
- Prestissimo – najszybciej

DYNAMIKA I ARTYKULACJA

Dynamika zajmuje się natężeniem dźwięku i jego zmianami w czasie.

ppp – pianississimo, bardzo bardzo cicho; pp – pianissimo; p – piano (cicho); mp – mezzo piano (prawie cicho); mf – mezzoforte (prawie głośno); f – forte (głośno); ff – fortissimo (bardzo głośno); fff – fortississimo (bardzo bardzo głośno).

crescendo (<) – coraz głośniej (stopniowo); diminuendo (>) – coraz ciszej; fp – forte-piano (nagłe zciszenie); pf – piano-forte (nagłe wzmocnienie).

ARTYKULACJA

Artikulation to sposób wydobywania i łączenia dźwięków.

- Staccato – odrywanie dźwięku; czas trwania skrócony (kropka nad nutą).
- Legato – ściśle łączenie dźwięków (łuk pod/nad nutami).
- Spiccato – energiczne odrywanie dźwięku, bardziej akcentowane niż staccato.
- Portato – dźwięki wyraźniejsze, z krótką przerwą między nimi (łuk i kropki).
- Portamento – płynne przejście z jednego dźwięku na inny przez dźwięki pośrednie (glissando).
- Tremolo – szybkie powtarzanie dźwięków tej samej wysokości.
- Arpeggio – szybkie wykonywanie rozłożonych akordów (znak zygzakowy).
- Glissando – szybkie przesunięcie pomiędzy dźwiękami (znak zygzakowy).

Przykłady określeń: maestoso – majestatycznie; molto – bardzo; assai – bardzo; meno – mniej; più – bardziej. Tempo zasadnicze w ciągu utworu może się zmieniać.

PRZYSPIESZENIA

- Accelerando – przyspieszając
- Animando – ożywiając
- Stringendo – zwiększając tempo
- Poco a poco stringendo – stopniowo, coraz bardziej przyspieszając

ZWOLNIENIA

- Allargando – rozszerzając
- Rallentando – zwalniając
- Ritardando / Ritenuto – opóźniając

Powrót do tempa zasadniczego: primo (T1) – tempo pierwsze; a tempo – wrócić do poprzedniego tempa.

PRZEDTAKT

Przedtakt to niepełny takt rozpoczynający utwór lub jego część. Przedtakt złożony z jednej nuty nazywany jest „odbitką”. Jeżeli myśl muzyczna rozpoczynająca się od przedtaktu kończy się taktem niepełnym, ostatni takt zostaje skrócony o wartość odpowiadającą przedtaktowi.

SYNKOPA – nazwa pochodzi z greckiego synkope (obcięcie). To zjawisko polegające na przedłużeniu wartości rytmicznej znajdującej się na słabej części taktu o wartość znajdującą się już w części następnej.

OZDOBNIKI – dźwięki lub grupy dźwięków zdobiące linię melodyczną:

1. przednutka krótka
2. przednutka długa
3. mordent (górny lub dolny)
4. obiegnik
5. tryl

INTERWAŁY

Interwał to odległość między dwoma dźwiękami różniącymi się wysokością. Interwały dzielimy m.in. na melodyczne i harmoniczne.

Podziały:

- Czyste: 1, 4, 5, 8
- Małe i wielkie: 2, 3, 6, 7
- Zwiększone i zmniejszone
- Proste: 1-8
- Złożone: 9-15

Konsonanse i dysonanse: konsonanse dzielą się na doskonałe (1, 4, 5, 8) oraz niedoskonałe (3, 6). Dysonanse to m.in. 2 i 7.

PRZEDŁUŻENIE WARTOŚCI

Kropka umieszczona po prawej stronie nuty przedłuża jej wartość o połowę podstawowej długości. Druga kropka przedłuża dodatkowo o jedną czwartą podstawowej wartości. Kropki działają analogicznie przy pauzach. Ligatura (łuk łączący nuty) łączy wartości rytmiczne w sposób wynikający z zapisu. Fermata nie określa ściśle czasu wydłużenia - pozostawia to wyczuciu wykonawcy.

RYTM, METRUM I TAKT

Rytm - element regulujący następstwo dźwięków w czasie i organizujący je w określone ugrupowania.

Metrum - porządkowanie ugrupowań rytmicznych za pomocą regularnie powtarzających się akcentów metrycznych.

Takt - graficzny obraz schematu rytmicznego i metrycznego w utworze (górna cyfra - ilość jednostek metrycznych; dolna - jednostka metryczna).

PODZIAŁY RYTMICZNE

Podział dwójkowy

Każda wartość większa dzieli się na dwie mniejsze (np. cała nuta na 2 półnuty, półnuta na 2 ćwierćnuty). W podziale dwójkowym dzielimy wartości rytmiczne na 2, 4, 8, 16 równych części (podział regularny).

Podział trójkowy

Polega na dzieleniu większej wartości rytmicznej na 3 mniejsze. Podział nuty z kropką (wartość trójdzielna) na 3 części jest podziałem regularnym (np. cała nuta z kropką = 3 półnuty).

TAKTY PROSTE

Takty proste to takty, których górna cyfra oznaczenia taktowego jest cyfrą 2 lub 3.

Takty proste dwójkowe (dwuczęściowe) dzielą się na część mocną (pierwszą, z akcentem)

i słabą (drugą, bez akcentu metrycznego).

Takty proste trójkowe (trzyczęściowe) dzielą się na trzy części: jedną mocną i dwie słabe.

CECHY DŹWIĘKU

- wysokość
- głośność
- czas trwania
- barwa

DŹWIĘKI

Wysokość zależy od częstotliwości drgań na sekundę; im większa częstotliwość, tym dźwięk wyższy. Jednostka częstotliwości to herc (Hz).

Głośność zależy od amplitudy drgań; jednostką głośności jest decybel (dB). Na głośność wpływa też powierzchnia drgającego źródła i energia użyta do wydobywania dźwięku.

Czas trwania dźwięku zależy od czasu trwania drgań źródła. W dużych pomieszczeniach o odbijających ścianach dźwięk może być pozornie wydłużony przez pogłos.

Barwa zależy od stosunku i natężenia tonów składowych (aliquotów). Każdy dźwięk składa się z szeregu tonów składowych.

W przyrodzie istnieją zjawiska akustyczne, przy których trudno mówić o określonej wysokości dźwięku (stuki, trzaski, zgrzyty). W akustyce muzycznej nazywamy je szmerami.